

Novytska Olena, PhD, Associate Professor of the Department of Public Finance, State Tax University
University's street, 31, Irpin, Kyiv region, 08201, Ukraine
E-mail: elena.novickaja@gmail.com

Kotukh Yevhen, PhD, Associate Professor Department of Computer And Information Technologies and Systems, State Tax University
University's street, 31, Irpin, Kyiv region, 08201, Ukraine
e-mail: yevgenkotukh@gmail.com

УДК 336.14

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-56-174-182>

ДЕТЕРМІНАНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ «ЗЕЛЕНОГО» БЮДЖЕТУВАННЯ

Козарезенко Л. В.

Предметом дослідження є концептуальні засади реалізації принципів «зеленого» бюджетування.

Метою статті є дослідження особливостей становлення «зеленого» (екологічного) бюджетування у розвинених країнах світу та країнах з трансформаційною економікою, надання пропозицій щодо можливостей, переваг та ризиків запровадження принципів «зеленого» бюджетування у бюджетному процесі в Україні.

Метод або методологія проведення дослідження. У статті для вирішення поставлених завдань було використано сукупність методів наукового пізнання, що дозволило реалізувати концептуальну єдність наукового дослідження. Застосовано системний метод, метод узагальнення, методи аналізу та синтезу, порівняння, наукової абстракції.

Результати статті. У статті розглянуто підходи щодо визначення поняття «зелене» бюджетування, екологічне маркування видатків бюджету. Систематизовано чинники, що визначають успішність досягнення Цілей сталого розвитку та роль «зеленого» бюджетування у даному процесі. Визначено необхідність перегляду заходів державної політики у сфері вирішення питань соціального, економічного та екологічного спрямування, збільшення рівня добробуту людей та зниження соціальної нерівності у вигляді нівелювання екологічних ризиків та забезпечення умов гармонійного розвитку екосистем як складової досягнення Цілей сталого розвитку до 2023 року. Досліджено особливості запровадження «зеленого» бюджетування у країнах Європейського Союзу та країнах-членах Організації економічного співробітництва та розвитку, визначено рівень «екологізації» бюджетної системи та бюджетної політики.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані у процесі реформування системи управління публічними фінансами у частині удосконалення бюджетного процесу через поступове запровадження екологічного маркування видатків бюджету.

Висновки. «Зелений» бюджет може мати значну сферу впливу, пов'язану з вирішенням низки екологічних проблем і починається, в переважній більшості, з маркування статей видатків бюджету, пов'язаних, зазвичай, з досить невеликим переліком екологічних цілей, але такі процеси, все ж, формують основу для поступового вирішення більш глобальних екологічних проблем. Це означає, що першочерговими завданнями запровадження екологічного маркування є розуміння мети таких інструментів бюджетної політики, зокрема, розуміння області проблем, які уряд намагається вирішити таким нововведенням, проведення оцінки того, чи зелене маркування є надійним інструментом рішення екологічних проблем, а також етапу бюджетного процесу на якому варто розпочинати впровадження зеленого маркування.

Ключові слова: цілі сталого розвитку, фінанси, бюджетна система, бюджетний процес, бюджетна класифікація, «зелене» бюджетування, «зелене» маркування бюджетних видатків.

THE THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS FOR THE IMPLEMENTATION THE «GREEN» BUDGETING PRINCIPLES

Kozarezenko Liudmyla

The subject of the study is the conceptual foundations of the implementation of the principles of «green» budgeting.

The purpose of the article is to study the peculiarities of the formation of «green» (ecological) budgeting in the developed countries of the world and countries with a transformational economy, to provide suggestions on the possibilities, advantages and risks of introducing the principles of «green» budgeting in the budget process in Ukraine.

Method or methodology of research. In the article, a set of methods of scientific knowledge was used to solve the tasks, which made it possible to realize the conceptual unity of scientific research. System method, method of generalization, methods of analysis and synthesis, comparison, scientific abstraction are applied.

Results of the article. The article discusses approaches to defining the concept of «green» budgeting, environmental labeling of budget expenditures. The factors that determine the success of achieving the Sustainable

Development Goals and the role of «green» budgeting in this process are systematized. The need to revise state policy measures in the sphere of solving issues of social, economic and environmental direction, increasing the level of people's well-being and reducing social inequality in the form of leveling environmental risks and ensuring conditions for the harmonious development of ecosystems as a component of achieving the Sustainable Development Goals by 2023 has been identified. The peculiarities of the introduction of «green» budgeting in the countries of the European Union and the member countries of the Organization for Economic Cooperation and Development were studied, and the level of «greening» of the budget system and budget policy was determined.

Field of application of results. *The results of the study can be used in the process of reforming the public finance management system in terms of improving the budget process through the gradual introduction of environmental labeling of budget expenditures.*

Conclusions. *Green budgeting can have a broader scope related to a range of environmental goals and starts by labeling budget items related to a narrower range of environmental goals, then these methods provide a useful basis for creating markers related to other environmental goals. The primary tasks of the introduction of environmental labeling are to understand the purpose of such budgetary policy instruments, in particular, to understand the area of problems that the government is trying to solve with such an innovation, to assess whether green labeling is a valid solution to environmental problems, as well as the stage of the budget process at which the introduction of green labeling should begin.*

Keywords: *sustainable development goals, finance, budget system, budget process, budget classification, «green» budgeting, «green» labeling of budget expenditures.*

JEL Classifications: *E62, G28, H30.*

Актуальність теми дослідження. Питання «зеленого» зростання та сталого розвитку були визначені у 1987 році, відколи комісія ООН з навколишнього середовища та розвитку запропонувала розглядати сталий принцип організації національної економіки, як такий за якого темпи споживання природних ресурсів не перевищують темпи зростання продуктивності праці та відновлення екосистеми, враховується шкода, нанесена навколишньому середовищу та необхідність збереження екосистеми в інтересах прийдешніх поколінь [9]. Прийнята у 2015 році та підписана керівниками понад 162 держав Резолюція ООН, визначила 17 основних цілей сталого розвитку, досягнення яких планується здійснити до 2030 року. У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань [7]. У 2019 році Президент України своїм Указом [4] підтримав досягнення Цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [5]. У грудні 2020 року Кабінет Міністрів України вніс зміни до Регламенту [3], яким встановлено, що необхідність досягнення Цілей сталого розвитку враховується у процесі формування та реалізації державної політики України. Таким чином на державному рівні Цілі сталого розвитку закріплено у якості орієнтирів для розроблення програмних та прогнозних документів.

Концепція «зеленої економіки» корелює з принципами сталого розвитку і потребує ґрунтовного перегляду заходів державної політики у сфері вирішення питань соціального, економічного та екологічного напрямів, збільшення рівня добробуту людей та зниження соціальної нерівності у вигляді нівелювання екологічних ризиків та забезпечення умов гармонійного розвитку екосистем, що вступає у відносне протиріччя з існуючими принципами ринкової організації господарства [18] і сьогодні, в умовах воєнного часу та майбутнього повоєнного відновлення економіки потребує більш детального вивчення як з теоретичної, так і з практичної точок зору. Крім того, на окремий розгляд заслуговують питання, пов'язані з механізмами фінансування зазначених вище напрямків розвитку, оскільки саме належний рівень фінансового забезпечення даних заходів є передумовою досягнення цілей та реалізації всього спектра запланованих заходів в цілях стійкого розвитку [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Зелені» фінанси, як передумову сталого розвитку досліджують Федченко К., Добровольська О., Гнатюк К., Булавинець В., рещітник Н., Польова. Перспективи запровадження екологічного маркування видатків бюджету у вітчизняному бюджетному процесі аналізує Жибер Т., Кравченко О., Скрипчук П., Дегтярьова І. Разом з тим, актуалізується необхідність здійснення поглибленого дослідження питання запровадження принципів «зеленого» бюджетування, екологічного маркування видатків бюджету у вітчизняній системі управління публічними фінансами, вивчення зарубіжного досвіду функціонування «зелених» фінансів.

Метою статті є дослідження особливостей становлення «зеленого» (екологічного) бюджетування у розвинених країнах світу та країнах з трансформаційною економікою, надання пропозицій щодо можливостей, переваг та ризиків запровадження принципів «зеленого» бюджетування у бюджетному процесі в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова практика реалізації цілей сталого розвитку демонструє різні темпи та успіхи країн у їх досягненні. В цілях порівняння на світовому рівні розроблено спеціальний Індекс досягнення Цілей сталого розвитку (SDG Index – Sustainable Development Goals Index), що дозволяє визначити прогрес країн-учасниць [16].

Як свідчать рейтинги Індексу досягнення Цілей сталого розвитку, в 2022 році жодна країна світу не продемонструвала досягнення всіх 17 Цілей сталого розвитку. Десять найуспішніших країн за ІЦСР знаходяться в Європі, вісім із них є членами Європейського Союзу, хоча аналіз складових індексу свідчить

про існування викликів ЦСР навіть у країнах-лідерах рейтингу, особливо щодо ЦСР 12–15 (пов'язаних із кліматом і біорізноманіттям). Лідирує в рейтингу за Індексом досягнення Цілей сталого розвитку у 2022 році Фінляндія, наступні за нею скандинавські країни – Данія, Швеція та Норвегія. Крім того, Фінляндія та Данія також є найщасливішими країнами світу за даними рейтингів Індексу щастя в 2022 році [17].

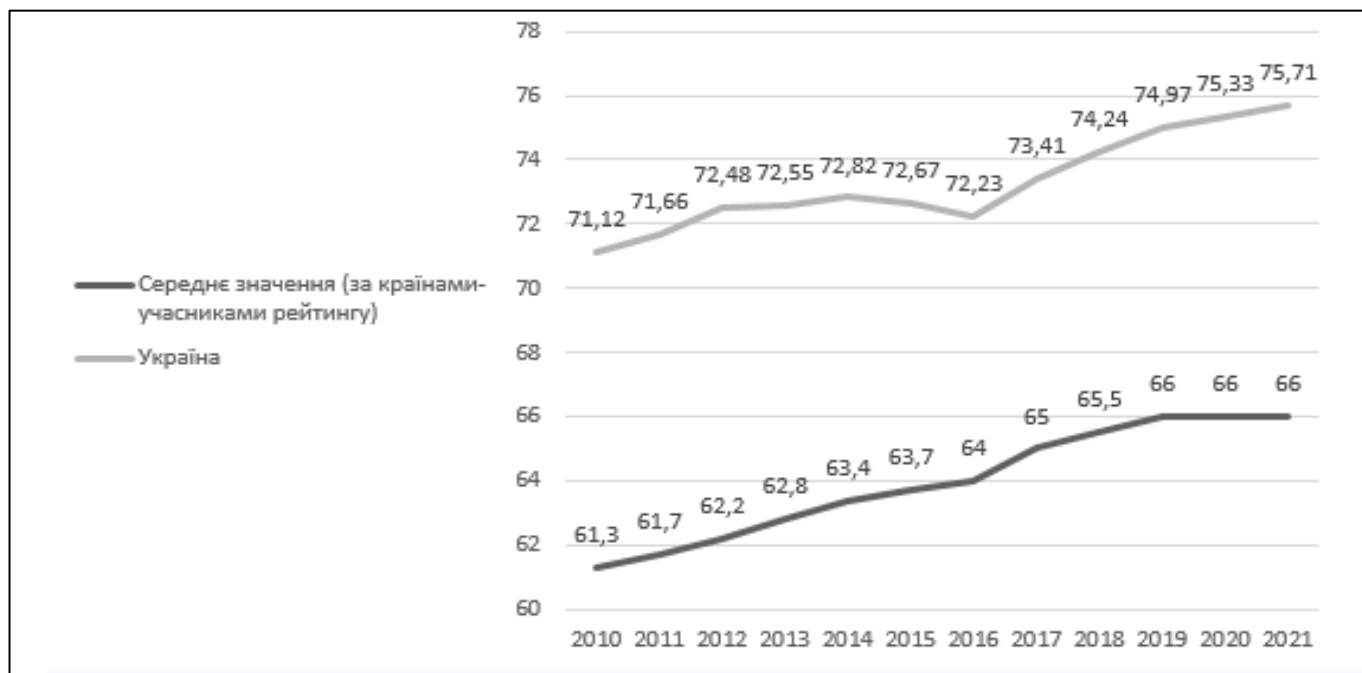

Рисунок 1. Динаміка Індексу досягнення Цілей сталого розвитку в 2010-2021 роках (100 = досягнення 17 Цілей сталого розвитку) [16].

Україна у рейтингу 2022 року демонструє 37 позицію, зокрема за цілями 1 – подолання бідності та 10 – зниження нерівності Україна має прогрес у напрямі повного досягнення. За цілями 14 – стан водної екосистеми, 15 – стан екосистеми на суші, 16 – мир, справедливість, сильні інститути Україна має невирішені системні проблеми і демонструє суттєве відставання від країн з трансформаційною економікою. Досягнення решти дванадцяти Цілей сталого розвитку мають сталу динаміку зростання, але продовжують характеризуватися як такі, що мають проблеми з реалізацією.

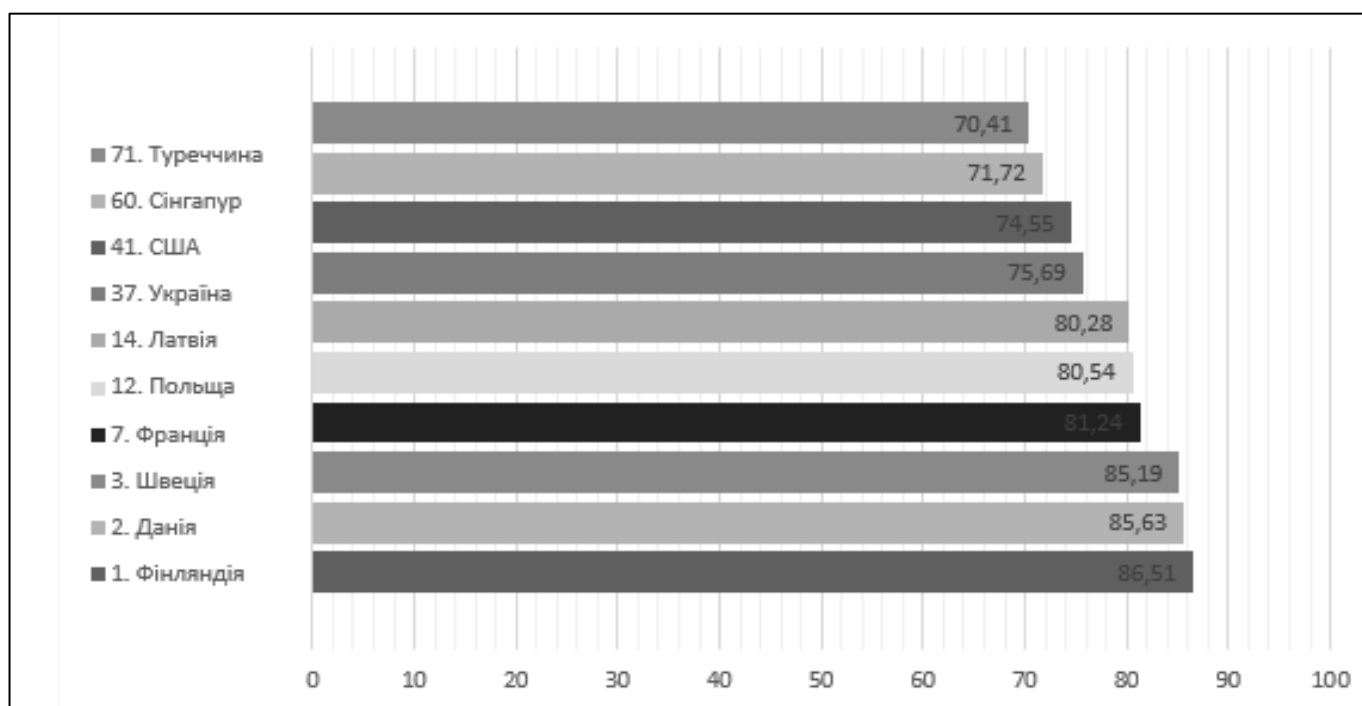

Рисунок 2. Рейтинг країн за Індексом досягнення Цілей сталого розвитку в 2022 році (100 = досягнення 17 цілей сталого розвитку) [16].

Протягом 2020-2021 років світ більше не має позитивної динаміки у досягненні ЦСР. Середній показник Індексу досягнення Цілей сталого розвитку дещо знизився у 2021 році, частково через повільні темпи або їх повну відсутність у країнах з високим рівнем бідності. Численні кризи у сфері охорони здоров'я та безпеки призвели до згортання прогресу в ЦСР. У багатьох країнах із низьким рівнем доходу і країнах із рівнем доходу нижче середнього показники щодо ЦСР 1 (Подолання бідності) і ЦСР 8 (Гідна праця та економічне зростання) залишаються нижчими за рівень до пандемії COVID-19. Це є концептуальною проблемою, особливо з огляду на те, що до пандемії COVID-19, протягом періоду 2015–2019 років, світ просувався у досягненні ЦСР зі швидкістю 0,5 пункти на рік, що також було надто повільно, щоб досягти крайнього терміну 2030 року. Прогрес у досягненні цілей щодо клімату та біорізноманіття також надто повільний, особливо в країнах з високим рівнем економічного розвитку. Таким чином, тенденції формування нової ідеології управління та парадигми людського розвитку сьогодні нерозривно пов'язані з цілями сталого розвитку, концепцією «зеленого» зростання і, як наслідок, із принципами відповідального інвестування.

Досягнення ЦСР є за своїм змістом є програмою інвестицій у фізичну інфраструктуру (включаючи відновлювані джерела енергії) та людський розвиток. Проте країни з низьким рівнем доходу і країни з доходом нижче середнього не мають повноцінного доступу до ринків капіталів на прийнятних умовах, а отже не мають можливості повною мірою фінансувати заходи такого характеру, в тому числі через обмеження, які серйозно посилилися пандемією COVID-19 в 2019 році і війною в Україні в 2022 році. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш у брифінгу Генеральної Асамблеї про основні пріоритети на 2022 рік наголосив на необхідності переходу в надзвичайний режим, щоб реформувати глобальні фінанси, а інструментом досягнення ЦСР, окрім збереження миру та зниження геополітичної напруженості, назвав наявність плану їх фінансування. Як результат, світовим співтовариством запропоновано п'ять пріоритетів у глобальному плані фінансування ЦСР:

1. Країни G20 мають збільшити фінансування країн, що розвиваються, щоб вони могли пришвидшити темпи економічного зростання та досягнення цілей ЦСР.
2. Країни G20 повинні збільшити обсяги кредитування і річні потоки Багатосторонніх банків розвитку (Multilateral Development Banks), головним чином за рахунок збільшення сплаченого капіталу цим установам, а також за рахунок більшого левериджу їхніх балансів.
3. Країни G20 мають посилити благодійність і рефінансування боргів для підтримки фінансування ЦСР для країн з низьким рівнем доходу і країн з доходом нижче середнього
4. МВФ і кредитно-рейтингові агенції повинні змінити оцінки стійкості боргу, беручи до уваги потенціал зростання країн, що розвиваються, і їхню потребу в набагато більшому накопиченні капіталу.
5. У співпраці з Міжнародним валютним фондом і банками розвитку, країни що розвиваються повинні посилити політику управління своїм боргом і кредитоспроможність шляхом інтеграції своєї політики запозичень з податковою політикою, експортною політикою та управлінням ліквідністю, щоб запобігти майбутнім кризам ліквідності [8].

Крім того, визначено сфери, у яких потрібні системні реформи для досягнення ЦСР:

1. Освіта та соціальний захист для досягнення прогресу у загальній середній освіті (ЦСР 4) і зменшення бідності (ЦСР 1).
2. Система охорони здоров'я для пришвидшення подолання пандемії COVID-19 та досягнення загального охоплення медичним обслуговуванням (ЦСР 3).
3. Енергія з нульовим викидом вуглецю та циркулярна економіка для декарбонізації та скорочення забруднення (ЦСР 7, ЦСР 12, ЦСР 13).
4. Стійке харчування, землекористування та захист біорізноманіття та екосистем (ЦСР 2, ЦСР 13, ЦСР 15).
5. Стала міська інфраструктура, включаючи житло, громадський транспорт, водопостачання та каналізацію (ЦСР 11)
6. Універсальні цифрові послуги (ЦСР 9) для підтримки всіх інших інвестицій у ЦСР, включаючи онлайн-освіту, телемедицину, електронні платежі, цифрові фінанси та послуги електронного уряду.

В основі кожної трансформації лежить масштабна довгострокова державна інвестиційна програма. Основним практичним завданням, що стоїть перед країнами, що розвиваються, є мобілізація додаткового фінансування, необхідного для цих шести пріоритетних сфер [14].

Необхідне додаткове державне фінансування можна мобілізувати шістьма основними способами:

1. Збільшення надходжень за рахунок податків та зборів.
2. Збільшення суверенних (урядових) запозичень від міжнародних фінансових установ розвитку.
3. Збільшення суверенних запозичень на міжнародних ринках приватного капіталу.
4. Збільшення офіційної допомоги розвитку.
5. Збільшення обсягів фінансування приватними фондами та благодійними організаціями.
6. Реструктуризація боргів для позичальників із великими обсягами заборгованості, збільшення термінів погашення та зниження процентних ставок [8].

Загальноновизнаним фактом є необхідність формування відповідної фінансової екосистеми, а утворення ринку зелених інвестицій та національної моделі «зеленого», або екологічного фінансування є передумовою досягнення ЦСР.

«Зелене фінансування» можна розуміти як фінансування інвестицій, які забезпечують збереження навколишнього середовища та в ширшому значенні екологічний сталий розвиток. Такі екологічні напрями

фінансування включають, наприклад, витрати на зменшення рівня забруднення повітря, води та землі, скорочення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності при одночасному використанні існуючих природних ресурсів, а також пом'якшення наслідків зміни клімату. «Зелені» фінанси охоплюють як фінансові інституції так фінансові активи, а також включають як державні, так і приватні фінанси. «Зелені» фінанси передбачають ефективне управління екологічними ризиками у фінансових системах всіх країн світу. «Зелені» фінанси можуть надати можливості для зростання на додаток до захисту навколишнього середовища переваги. Розвиток зеленого фінансування може сприяти зростанню зелених галузей з високим потенціалом, сприяти технологічним інноваціям і створювати бізнес-можливості для фінансової галузі. Наприклад, відновлювані джерела енергії становлять приблизно 62,5% чистого збільшення глобальних енергетичних потужностей.

Розвиток зелених фінансових інструментів, таких як «зелені» позики, «зелені» облігації, трасти та фонди «зелених» інвестицій як зелені індекси та ETF, також означають бізнес-можливості для багатьох фінансових компаній [10].

Координатором і головним розробником заходів з розбудови «зеленої» фінансової системи сьогодні виступає Програма ООН з довкілля (UNEP), яка запропонувала програму дій реформування національних фінансових систем відповідно до ЦСР до 2030 року, а саме [15]:

1. Включення ЦСР до 2030 р. у стратегії реформування національних фінансових систем та стратегії розвитку через поєднання національних особливостей і нових практик фінансового регулювання, розвиток основних інструментів «зеленого» фінансування, забезпечення кооперації державних та приватних фінансів. У 2016 р. близько 10 країн мали національні плани розвитку сталих фінансів. До 2020 р. за мету було поставлено розробити 50 національних та/або регіональних дорожніх карт, створити основні фінансові центри, які стануть ключовими у формуванні нових норм глобальних фінансів.

2. Використання нових фінансових технологій (fintech) з метою фінансування сталого розвитку. Технологія отримає більш вагоме місце під час всеохоплюючої трансформації фінансів і впливатиме на здатність «обслуговування» фінансами потреб сталого розвитку. Для цього необхідна інтеграція технічних аспектів у національні стратегії, спрямовані на узгодження розвитку фінансового ринку з розширенням доступу до сталого фінансування для малозабезпечених громад, а також мікропідприємств та МСП; посиленням мобілізації внутрішніх заощаджень для довгострокових інвестицій, орієнтованих на сталість. Пропонується створити міжнародну коаліцію провідних учасників fintech, що сприятиме розробці кодексів, стандартів та правил, а також політичних стимулів для кращого узгодження розвитку fintech зі сталим розвитком.

3. Активне використання потенціалу державних фінансів у сферах бюджетного фінансування та субсидування; допомоги у створенні нових екологічно відповідальних фінансових інститутів і ринків; просування відповідних правил регулювання та практик. Зокрема, для посилення ролі державних фінансів необхідно провести оцінку наслідків окремих фіскальних стимулів, а саме «невиправданих субсидій» та визначити фіскально нейтральні податкові стимули, які сприятимуть досягненню «зелених» цілей секторів реальної економіки. Доцільною є оцінка ролі державних фінансів під час формування та зростання основних «зелених» та сталих фінансових ринків (наприклад, ринку «зелених» облігацій). Серед іншого – визначення шляхів, якими інноваційні правила та практики, прийняті інститутами державних фінансів щодо сталого розвитку, можуть бути передані та прийняті приватними фінансовими установами.

4. Підвищення обізнаності та розбудова можливостей у системі. Критично важливим є підвищення рівня обізнаності та нарощування потенціалу ринковими та політичними інститутами. Забезпечення залучення розробників політики та регуляторів до імперативів та ризиків, пов'язаних з такими планами, а також громадськості, яка є рушієм змін. Це потребує підвищення обізнаності за допомогою міжурядових платформ, таких як G20 та G7, а також міжнародних організацій та різних спеціалізованих фінансових установ; розширення можливостей професіоналів, працюючих у сфері міжнародних фінансів, а також політиків та регуляторів з тим, аби сталість стала основною частиною навичок та поведінки, що формують загальну фінансову культуру; підвищення рівня обізнаності населення щодо сталого розвитку за допомогою спільних підходів до покращення фінансової грамотності та освіти.

5. Включення принципів сталого розвитку в діючі методи, інструменти та стандарти глобальної фінансової реформи та встановлення спільного підходу до таких дій (включаючи такі міжнародні організації як Міжнародний валютний фонд та Світовий банк) [1].

Кліматичне («зелене») маркування бюджету (Climate Budget Tagging – англ.) – це відстеження бюджетних видатків, що стосуються пом'якшення/адаптації до змін клімату. Зазвичай, в основі кліматичного маркування бюджету лежить досвід маркування, що відображає інші загальнодержавні цілі пов'язані з бідністю, гендерною проблематикою та цілями міжнародного розвитку (Цілі в області розвитку, сформульовані у «Декларації тисячоліття» ООН (ЦРТ) і прийняті в 2000 році).

За своєю суттю, «зелені» статті бюджету – це ті, які чинять позитивний вплив на вирішення екологічних проблем, будь то цілі, пов'язані з пом'якшенням або адаптацією до зміни клімату, або ті, що пов'язані з іншими екологічними вимірами, такими як екосистемами, біорізноманіття, управління водними ресурсами, якість повітря, захист морських ресурсів, запобігання забрудненню тощо. Це також включає врахування різних відтінків зеленого, наприклад, ступінь позитивного чи негативного впливу бюджету на вплив на навколишнє середовище [13].

Методології кліматичного маркування бюджетів включають три необхідні елементи:

- визначення видатків бюджету, що стосуються клімату;
- визначення відповідного рівня охоплення бюджетними видатками програм, що дотичні до зміни клімату;

- оцінка витрат, що мають відношення до клімату.

Для визначення видів діяльності та видатків, що мають відношення до клімату, використовують два підходи:

- виділяють фінансування на види діяльності, що не чинять агресивного впливу на навколишнє середовище;
- здійснюють видатки, що обмежують функціонування видів економічної діяльності, що мають негативний вплив на навколишнє середовище.

Оцінка видатків, що мають вплив на зміни навколишнього середовища проводиться наступних підходів:

- відбувається маркування лише тих програм, у яких боротьба із зміною клімату є основною метою;
- здійснюється оцінка витрат, пов'язаних з елементами, компонентами або заходами, що стосуються клімату;
- застосовуються вагові коефіцієнти, що враховують вплив на зміну клімату, при оцінці тієї частини витрат програми або проекту, яка пов'язана із кліматом.

Маркування видатків переважно здійснюється на етапі підготовки проектів бюджетів (фактичні видатки не маркуються), що забезпечує інформування про обсяги «зелених» асигнувань.

Вперше кліматичне маркування бюджету було запроваджено у 2012 році у Непалі, Камбоджі, Індонезії та Філіппінах, які були на той час найбільш вразливими до наслідків зміни клімату. Першою країною ОЕСР в якій у 2018 році було реалізовано кліматичне маркування бюджету, як частину ширшої ініціативи «зеленого» бюджету, стала Ірландія, за нею у 2020 році Франція.

Таблиця 1. Прогрес країн Організації економічного співробітництва та розвитку переході до «зеленого» бюджетування

Рівень «екологізації» бюджетної системи та бюджетної політики	Країна
Проведення систематичних оцінок рівня впливу заходів бюджетної політики на зміни клімату на навколишнє середовище	Італія, Німеччина
Включення до складу бюджетної документації «Декларації про «зелений» бюджет», що містить інформацію про погодження затвердженого на поточний фінансовий рік бюджету з екологічними та кліматичними змінами	Сполучене Королівство
Включення «зеленого» бюджетування у бюджетний процес в якості його повноцінної складової	Ірландія, Канада, Фінляндія
Включення у бюджетну політику заходів, спрямованих на досягнення Цілей сталого розвитку та «зеленого зростання», використання податкових надходжень на досягнення таких цілей	Норвегія
Включення до складу бюджетних документів результатів моніторингу витрат пов'язаних з навколишнім середовищем (випуск «зелених» боргових інструментів)	Ірландія
Формування та врахування у бюджетних програмах комплексного набору соціальних та екологічних показників та цілей	Нова Зеландія
Формування «зеленого» бюджету	Франція

Складено автором за [12].

Франція стала першою країною у світі, яка оголосила про перехід до «зеленого» формату бюджету та здійснила докорінну реструктуризацію бюджетного процесу шляхом впровадження комплексу зеленого бюджетного інструментарію. У 2020 році французький уряд опублікував свій перший «зелений» бюджет як додаток до Закону про фінанси на 2021 рік. 2021 фінансовий рік став першим роком виконання зеленого державного бюджету у Франції, в якому всі витрати та податкові доходи оцінюються із зазначенням їхнього впливу на навколишнє середовище. Відповідно до цього визначено вплив державних доходів і витрат, як позитивний, так і негативний щодо шести наступних екологічних цілей:

- боротьба зі зміною клімату;
- адаптація до зміни клімату та запобігання природним ризикам;
- відновлення водних ресурсів;
- економіка «замкнутого циклу», відходи та запобігання технологічним ризикам;
- боротьба із забрудненням;
- біорізноманіття та охорона природних, сільськогосподарських та лісових територій.

«Зелений» бюджет став демонстрацією прихильності Франції до «екологічного переходу», всі види видатків французького бюджету були проаналізовані з погляду їхнього потенційного впливу на екологічну ситуацію. За даними цього аналізу зроблено висновок, що з 574,2 млрд євро майже 9,2% (52,8 млрд євро) безпосередньо впливають на клімат і навколишнє середовище.

У рамках реалізації принципів «зеленого» бюджетування у бюджеті Франції активно використовується «зелене» маркування видатків, практичне застосування якого означає «прив'язку» всіх бюджетних видатків до стратегічних цільових пріоритетів держави у сфері сталого розвитку. Відповідно до даного маркування всі державні витрати поділяються на три категорії:

- чисто «зелені» (сприятливі); змішані; несприятливі.

У бюджеті Франції на 2021 рік передбачено 10 млрд «несприятливих» видатків. Що стосується «змішаних» витрат, то їхня частка становила лише 4,7 млрд євро - переважно ці кошти заплановані на розвиток транспортної інфраструктури, переважно залізничного сполучення.

Таблиця 2. Підходи до визначення завдань «зеленого» (екологічного) маркування бюджету та особливості застосування у бюджетному процесі

Підхід	Країна	Призначення екологічного маркування	Система класифікації
Зосереджено на визначенні статей бюджету, які стосуються клімату	Бангладеш	Маркування кліматичного бюджету допомагає відстежувати фінансування клімату та звітувати про нього	Витрати позначаються, якщо вони сприяють одній із 6 кліматичних сфер (продовольча безпека/соціальний захист/охорона здоров'я, комплексне управління надзвичайними ситуаціями, інфраструктура, дослідження та управління знаннями, пом'якшення наслідків та розвиток з низьким вмістом вуглецю, розбудова потенціалу та інституційне зміцнення) або одній з 44 програм в рамках національної політики зі зміни клімату
	Колумбія	Маркування кліматичного бюджету має на меті допомогти досягти цілей країни в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату	Маркування охоплює національні, регіональні та місцеві витрати в 12 секторах, які вважаються найбільш безпосередньо пов'язаними із зусиллями щодо пом'якшення та адаптації до зміни клімату
	Ірландія	Позначення зеленого бюджету підтримує вимоги до звітності щодо державних суверенних зелених облігацій	Маркери ідентифікують видатки, спрямовані на вирішення проблеми зміни клімату (з використанням стандартного визначення Міжнародної асоціації ринку капіталу «зелених» витрат)
Зосереджено на визначенні статей бюджету, які стосуються клімату та інших екологічних аспектів	Франція	Позначення «зеленого» бюджету допомагає підвищити прозорість державної політики щодо навколишнього середовища та зміни клімату, а також спрямоване на покращення прийняття рішень у державній політиці	Бюджетні статті класифікуються за шістьма категоріями, визначеними в Таксономії ЄС для сталого фінансування: адаптація до зміни клімату та пом'якшення його наслідків, біорізноманіття, циркулярна економіка, управління водними ресурсами та якість повітря
	Італія	Зелене маркування бюджету запроваджено на вимогу парламенту для підвищення прозорості екологічних витрат	Маркування визначає статті витрат відповідно до класифікації, викладеної в Європейській системі збору економічної інформації про навколишнє середовище (SERIEE), спрямованої на захист навколишнього середовища та зменшення забруднення навколишнього середовища
	Філіппіни	Позначення кліматичного бюджету запроваджено з метою відстеження витрат, що спрямовуються на пріоритетні сфери, визначені в Національному плані дій країни зі зміни клімату	Маркування визначає витрати в семи сферах: продовольча безпека, достатність води, екосистема, навколишнє середовище та екологічна стабільність, безпека людей, кліматично сприятливі галузі та послуги, стійка енергетика, знання та розвиток потенціалу

Складено автором за [11].

Аналіз бюджету Франції засвідчив, що інструментарій «зеленого» бюджетування дозволяє продемонструвати ступінь і характер впливу бюджетної політики та видатків бюджету на досягнення екологічних і кліматичних цілей. Впровадження зеленого бюджетування підтримує заходи забезпечення прозорості та підзвітності, можливість контролю рівня впливу бюджетної політики на досягнення національних цілей (кліматичних, екологічних). Відповідно, перш ніж будь-яка країна запровадить зелене маркування бюджету, важливо мати розуміння того, з якою метою воно запроваджується, зокрема, яку «проблему» намагається вирішити уряд, провести оцінку того, чи зелене маркування справді є найкращим рішенням екологічних проблем, а також коли саме, протягом бюджетного процесу доцільно розпочинати впровадження зеленого маркування. Як тільки ці міркування та основні принципи будуть зрозумілі, уряди можуть розпочинати роботу над розробкою даного підходу.

Кліматичне маркування в зеленому бюджетуванні вимагає системного підходу, таке бюджетування набуває актуальності в кожній розвинутій чи такій, що розвивається, країні через пріоритетність зеленої

політики в умовах невизначеності та кліматичних викликів. Кліматичне маркування як інструмент зеленого бюджетування можна використовувати при бюджетуванні в Україні. Наявні інструменти бюджетування – програми та напрями видатків за ними, спеціальний фонд бюджету з доходами спеціального призначення, деталізована система звітності тощо – створюють можливості для імплементації кліматичного маркування без суттєвої перебудови публічного адміністрування [2].

Висновки. «Зелений» бюджет може мати значну сферу впливу, пов'язану з вирішенням низки екологічних проблем і починається, в переважній більшості, з маркування статей видатків бюджету, пов'язаних, зазвичай, з досить невеликим переліком екологічних цілей, але такі процеси, все ж, формують основу для поступового вирішення більш глобальних екологічних проблем. Це означає, що першочерговими завданнями запровадження екологічного маркування є розуміння мети таких інструментів бюджетної політики, зокрема, розуміння області проблем, які уряд намагається вирішити таким нововведенням, проведення оцінки того, чи зелене маркування є надійним інструментом рішення екологічних проблем, а також етапу бюджетного процесу на якому варто розпочинати впровадження зеленого маркування.

Список використаних джерел

1. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf
2. Жибер Т. В. Використання кліматичного маркування як інструменту зеленого бюджетування в Україні: рекомендації та перспективи. *Фінанси України*, 2022. №5. С. 29-42.
3. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України. Постанова Кабінету Міністрів України; Регламент, Форма типового документа, Записка, Протокол, Висновок, План, Звіт, Інформація, Перелік, Критерії від 18.07.2007 № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF#Text>
4. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
5. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/SDGs_NationalReportUA_Web.pdf
6. Чугунов І., Козарезенко Л. Державне фінансове регулювання розвитку людського потенціалу. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2017. № 3. С. 116–132.
7. 17 Goals to Transform Our World. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
8. A Global Plan to Finance the Sustainable Development Goals. URL: <https://dashboards.sdgindex.org/chapters/part-1-a-global-plan-to-finance-the-sdgs>
9. Declaration on Green Growth. Adopted at the Meeting of the Council at Ministerial Level on 25 June 2009. URL: <http://www.oecd.org/env/44077822.pdf>
10. G20 Green Finance Synthesis Report. URL: <http://www.g20.utoronto.ca/2016/green-finance-synthesis.pdf>
11. Green Budget Tagging : Introductory Guidance & Principles. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/fe7bfcc4-en/1/3/2/index.html?itemId=/content/publication/fe7bfcc4-en&_csp=_86aae55f0a15c5dd2b4bf74263c82b90&itemGO=oecd&itemContentType=book#tablegrp-d1e735
12. Green Budgeting and Tax Policy Tools to Support a Green Recovery. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=137_137215-2knww1hckd&title=Green-budgeting-and-tax-policy-tools-to-support-a-green-recovery&_ga=2.68255574.637414361.1631522053-91886161.1616519847
13. Inderst, G., Kaminker, Ch., Stewart, F. Defining and Measuring Green Investments: Implications for Institutional Investors. Asset Allocations. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions. OECD Publishing. 2012. No. 24. 55p. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=44abdc59f22aa54aa570b462f722befc24046152>
14. Sachs, J. D., Schmidt-Traub, G., Mazzucato, M. et al. Six Transformations to Achieve the Sustainable Development Goals. *Nat Sustain* 2, 2019. Pp. 805–814. URL: <https://www.nature.com/articles/s41893-019-0352-9#citeas>
15. The Financial System We Need. From Momentum To Transformation. The UNEP Inquiry Report, 2nd Edition, October 2016. URL: http://unepinquiry.org/wp-content/uploads/2016/09/The_Financial_System_We_Need_From_Momentum_to_Transformation.pdf
16. The Sustainable Development Report 2022. From Crisis to Sustainable Development: the SDGs as Roadmap to 2030 and Beyond. URL: <https://dashboards.sdgindex.org/rankings>
17. The World Happiness Report 2022. <https://worldhappiness.report/ed/2022/>
18. Towards a Green Economy: Path ways to Sustainable Development and Poverty Eradication — A Synthesis for Policy Makers. UNEP, 2011. URL: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/126GER_synthesis_en.pdf

References

1. «Zeleni» investytsii u stalomu rozvytku: svitovyi dosvid ta ukraïnskyi konteksti [«Green» investments in sustainable development: world experience and the Ukrainian context]. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf
2. Zhyber T. (2022). Vykorystannia klimatychnoho markuvannia yak instrumentu zelenoho biudzhetuвання v Ukraini: rekomendatsii ta perspektyvy. [The use of climate labeling as a green budgeting tool in Ukraine: recommendations and perspectives], *Finansy Ukrainy*, 5. 29-42.

3. Pro zatverdzhennia Rehlamentu Kabinetu Ministriv Ukrainy. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy; Rehlament, Forma typovoho dokumenta, Zapyska, Protokol, Vysnovok, Plan, Zvit, Informatsiia, Perelik, Kryterii vid 18.07.2007 № 950 [On approval of the Regulations of the Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine; Regulations, Standard document form, Note, Protocol, Conclusion, Plan, Report, Information, List, Criteria dated 07.18.2007 No. 950]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF#Text>
4. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.09.2019 № 722/2019 [About the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period up to 2030. Decree of the President of Ukraine dated September 30, 2019 No. 722/2019]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
5. Tsili staloho rozvytku: Ukraina. Natsionalna dopovid 2017. [Goals of sustainable development: Ukraine. National Report 2017]. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/SDGs_NationalReportUA_Web.pdf
6. Chuhunov I., Kozarezenko L. (2017). Derzhavne finansove rehulivannia rozvytku liudskoho potentsialu [State financial regulation of human potential development]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu, 3. 116–132.
7. 17 Goals to Transform Our World. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
8. A Global Plan to Finance the Sustainable Development Goals. URL: <https://dashboards.sdgindex.org/chapters/part-1-a-global-plan-to-finance-the-sdgs>
9. Declaration on Green Growth. Adopted at the Meeting of the Council at Ministerial Level on 25 June 2009. URL: <http://www.oecd.org/env/44077822.pdf>
10. G20 Green Finance Synthesis Report. URL: <http://www.g20.utoronto.ca/2016/green-finance-synthesis.pdf>
11. Green Budget Tagging : Introductory Guidance & Principles. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/fe7bfcc4-en/1/3/2/index.html?itemId=/content/publication/fe7bfcc4-en&_csp_=86aae55f0a15c5dd2b4bf74263c82b90&itemIGO=oecd&itemContentType=book#tablegrp-d1e735
12. Green Budgeting and Tax Policy Tools to Support a Green Recovery. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=137_137215-2knww1hckd&title=Green-budgeting-and-tax-policy-tools-to-support-a-green-recovery&_ga=2.68255574.637414361.1631522053-91886161.1616519847
13. Inderst, G., Kaminker, Ch., Stewart, F. (2012). Defining and Measuring Green Investments: Implications for Institutional Investors. Asset Allocations. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions. OECD Publishing. No. 24. 55 p. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=44abdc59f22aa54aa570b462f722befc24046152>
14. Sachs, J. D., Schmidt-Traub, G., Mazzucato, M. et al. (2019). Six Transformations to Achieve the Sustainable Development Goals. Nat Sustain 2, 805–814. URL: <https://www.nature.com/articles/s41893-019-0352-9#citeas>
15. The Financial System We Need. From Momentum To Transformation. The UNEP Inquiry Report, 2nd Edition, October 2016. URL: http://unepinquiry.org/wp-content/uploads/2016/09/The_Financial_System_We_Need_From_Momentum_to_Transformation.pdf
16. The Sustainable Development Report 2022. From Crisis to Sustainable Development: the SDGs as Roadmap to 2030 and Beyond. URL: <https://dashboards.sdgindex.org/rankings>
17. The World Happiness Report 2022. URL: <https://worldhappiness.report/ed/2022/>
18. Towards a Green Economy: Path ways to Sustainable Development and Poverty Eradication – A Synthesis for Policy Makers. UNEP, 2011. URL: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/126GER_synthesis_en.pdf

ДАНІ ПРО АВТОРА

Козарезенко Людмила Володимирівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, Державний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
e-mail: l.kozarezenko@knute.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-1349-6805
Researcher ID: C-4531-2018

DATA ABOUT THE AUTHOR

Kozarezenko Liudmyla, Doctor of Science (ScD) in Finance and Credit, Professor, Department of Finance, State University of Trade and Economics
Kioto str. 19, Kyiv, 02156, Ukraine
e-mail: l.kozarezenko@knute.edu.ua